

Bohuslänska folkdräkter

af

P. G. Wistrand.

Frågan om Bohusläns gamla folkdräkter och möjligheten att för nutida bruk få fram en eller annan bland dem i så fullständigt och troget skick, att den motsvarar de anspråk, man numera ställer på en bygdedräkt, har under flere år stått på dagordningen och synes mig på grund af allt emellanåt ingående spörsmål i ämnet fortfarande vara aktuell. Bohusläningarna hafva nu fått sin egen landskapssång; skulle det, hemställde nyligen en brefskrifvare, ej finnas någon möjlighet att äfven skaffa oss en folkdräkt, om hvilken vi kunna säga, att den är bohuslänsk och äfven i detaljer troget återger någon af dem, som en gång i tiden burits af allmogeen i våra bygder.

Hvad kvinnodräkten angår torde detta ej vara alldeles omöjligt; men frågans lösning är dock ej så lätt funnen som mången tyckes antaga.

Ätminstone hafva, så vidt jag nu vet, de försök, som hittills gjorts, resulterat i mer eller mindre konstbesynnerliga fantasidräkter. Och detta är förklarligt.¹ I brist på gamla förebilder, som kunnat läggas till grund för en rekonstruktion, har man därför sökt framställa dräkten med ledning af muntliga uppgifter eller i tryck förekommande beskrifningar, i bästa fall belysta af ett eller annat

¹ Redan vid 1840-talets ingång hette det: »Numera eger Bohusläningen ingen gemensam Nationaldräkt, om man äfven i några härader, som mera bibehållit den gamla enfalden — — —, skulle finna lemningar efter en sådan» (A. E. Holmberg).

tillvarataget dräktplagg, som en gång i tiden burits af någon gammal bondgumma. Som exempel på huru lättvindigt man stundom kan gå tillväga i detta fall, må följande anföras. En dag fick jag besök af en dam, som, då hon hört, att jag var intresserad af våra svenska folkdräkter, gärna ville visa mig en fullständig bohuslänsk allmogedräkt för kvinna. Den var visserligen nysydd, hette det, men så troget återgifven som möjligt. Äfven Kalms beskrifning i hans »Bahusländska resa» hade följts, när något original ej var för handen — huru visar följande.

Kalm berättar, att kvinnorna i Skee hade lifstycken med gula rosor samt buro ringblommor antingen i *handen* eller vid *bröstat*. Denna klara och tydliga uppgift hade af den, som sytt dräkten, blifvit så uppfattad, att å lifstycket till den förevisade dräkten en rad ganska naturalistiskt återgifna ringblommor blifvit broderade. Det öfriga var ungefär i stil med detta, om än ej fullt så svårt.

När allt kom omkring, fick jag veta, att min sagesman lånat mönstret från en i Bohuslän sydd dräkt, »som skulle vara riktig». Genom fortsatta efterfrågningar, närmast föranledda af det nu anförda fallet, har jag under hand erfarit, att mönstret komponerats för några år sedan för att utgöra ett surrogat, till dess man kunde få tag i något gammalt lifstykke med blomsterbroderi att sy efter. Blommor skulle det nämligen vara, ty en gammal gumma på Hisingen hade berättat, »att hon i sin ungdom sett ett rött lifstykke med gula svinblommor upp och ned fast något svängda».

Samtidigt med dessa försök att så godt som på fri hand och utan allt historiskt sinne framställa en »gammaldags» bygdedräkt åt bohusläningarna, gjordes emellertid efterforskningar efter gamla förebilder, hvarjämte intresserade personer på skilda ställen antecknade allt, som kunde samlas af tradition och minnen rörande det gamla dräktskicket inom denna landsdel. Tack vare dessa samlingar föreligger nu ett afsevärdt material af dräktplagg och anteckningar, som lämna väsentliga bidrag till en riktig uppfattning af den bohuslänska folkdräktens stilkaraktär och utveckling under 1800-talet. Vi skola strax återkomma till detsamma.

Rörande dessa folkdräkters stil och sammansättning under 1700-talet, känna vi åter för närvarande mycket litet. I den här ofvan anförda resebeskrifningen har Kalm på ett par ställen lämnat några uppgifter, hvilka belysa en kvinnodräkt, som omkring 1740 brukades i Skee socken i trakten af Strömstad, samt ett par antydningar om männens utstyrsel vid samma tid.

Kalms tämligen summariska beskrifning rörande kvinnodräkten lyder sålunda: »Qvinfolkens klädebonad, som de om Söndagarne uti Kyrkan brukade, var här i Ske sådan: de hade alla fina hvita hufvor» — i ett annat sammanhang meddelas, att hufvorna voro stärkta och af hvit lärft — »de mästa hade röda tröjor, några hade blå eller gröna, eller ock af någon annan färg; somlige hade lifstycken antingen af rödt flanell med gula rosor, eller ock annorleds färgade: desse lifstycken buro de utan på sina tröjor, så at tröjarmarna stodo ut. Bak på ryggen af lifstycket just midt på och längs ned efter voro 4 stycken mot et tvär finger breda gula band; största delen hade röda kjortlar, någre blå eller af någon annan färg: dock hade alla knäpt kjorteln utan på tröjan eller lifstycket; alla hade hvita förkläden.»

I sin Bohusläns Historia och Beskrifning återgifver A. E. Holmberg Kalms beskrifning och fullständigare densamma med följande tillägg: »till denna brokiga dräkt skola ock, enligt berättelse, hört skor med höga, färgade klackar och silfverspännen, samt röda eller blå strumpor med isatta och färgade sidenkilar.»

Att döma af det anförda synes skeedräkten varit en af mellersta och södra Sverges både färgrikaste och klädsammaste bygdedräkter. När hon kom ur bruk är ej lätt att säga. Genom skiften, hvilka det för oss är omöjligt att följa, hade hon hunnit att redan vid 19:e seklets ingång icke obetydligt aflägsna sig från den nyss omtalade typen. Ännu i mannaminne buros dock röda kjortlar om-

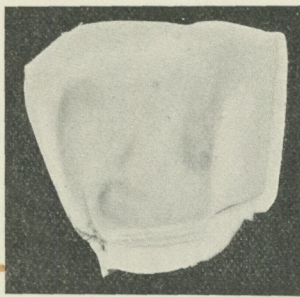

Fig. 1. Mössa af hvitt tyg, från Lurs sn, Tanums hd, Bohuslän. N. M. 107,823. ¹/₅.

växlande med blå sådana tämligen allmänt, så äfven blå eller röda strumpor. Från Lurs socken äger museet en rätt sen kvinnomössa, fig. 1, som ej torde vara allt för mycket olik den form, som var i bruk på Kalms tid. I Lane härad förekommo ännu på 1820-talet svarta skor med höga, röda träklackar och spännen, och på Hisingen brukade kvinnorna 1842 röda tröjor under sina lifstycken, allt drag,

som visa, att en kontinuitet emellan de två århundradenas former ägt rum intill en jämförelsevis sen tid.

Innan vi öfvergå till skildringen af 1800-talets bohusträcker vilja vi påpeka ännu ett plagg, som uppgifves hafva brukats i landets städer, men som med stor sannolikhet äfven ingick i bondkvinnornas utstyrsel. Kalm omtalar det på följande sätt: »I Städerna brukade en del af Qvinfolken, då de skulle gå ut på gatan, at hafva öfver sig en svart kåpa, som hängde öfver hufvudet och räckte sedan ned mot midjan; med denna kåpa gömde de så bårt ansigtet, at icke mer var öppet än et litet hål ofvanför näsan, derigenom de tittade ut, så at ingen kunde se huru de sågo ut i synen, eller känna dem igen.» För jämförelse skull hafva vi ur Forssells »Ett år i Sverige» lånat närstående bild, fig. 2, som återgifver en liknande kåpa, hvilken ännu 1827 bru-

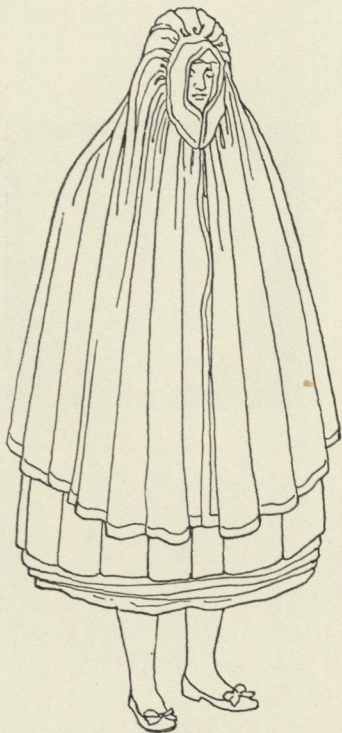

Fig. 2. Sorgdräkt
i Torna hd, Skåne. Teckning efter
Forssells »Ett år i Sverige».

kades till sorgdräkten i Torna härad i Skåne.

Vid början af 1800-talet finna vi Bohusläns kvinnodräkter rätt mycket påverkade af de enklare rokokodräkterna, såsom dessa under 1700-talets sista årtionden gestaltat sig bland städernas och landsbygdens medelklass, och redan på 1820-talet synas de fått den genomgående rokokohållning, som sedan under de närmast följande

decennierna utmärkte utstyrseln för bondkvinnorna i denna landsdel. Bindmössorna med sin till en början goffrerade, senare släta spets, som kallades *lin* eller *stycke* och som bars stramt fäst kring det från pannan uppkammade håret, brukades allmänt redan före 1820 liksom bredrandiga korta kjortlar i blossande färger. På flere ställen omtalas kjortlar från den tiden med nära handssbreda ränder i rika färgställningar. De gamla gummorna, heter det, sågo på regnbågen och randade efter den.

Enligt meddelanden hufvudsakligen af fröknarna Hulda Enander i Jörlanda och Bertha Kleberg i Grebbestad, som stått mig bi med värdefulla uppgifter och anteckningar rörande bohusdräkternas utveckling under 1800-talet, voro liknande bredrandiga kjortlar på sin tid i bruk i Inlands-häraderna, i Bullarens, Kville, Lane och Tanums härad samt på Hisingen. I förbigående må emellertid nämnas, att de bredrandiga, brokiga kjortlarna ingalunda äro egendomliga för bohuskvinnornas klädsel. Vi känna dem nämligen från dalasocknarna Stora Tuna och Äppelbo, från Östervallskog i Värmland, från Mörkö i Södermanland, Kinds härad i Västergötland och från flere ställen i Småland. Tiden för deras uppträdande i våra folkdrakter kan jag icke angifva, men att den ligger rätt långt tillbaka, framgår af en dräktredogörelse, som nedskrefs på 1760-talet, och i hvilken det bland annat heter, att kvinnorna i Södra Unnaröd i Småland jämte enfärgade kjortlar äfven buro randiga sådana af åtskilliga färger.

Äldst till bruket äro i alla händelser de röda och blå kjortlarna. Någon bestämd rangskillnad dem emellan, jämförlig med den, som man iakttagit t. ex. i Vingåker och Dalarna, omtalas icke. Af Kalms skildring framgår tvärtom, synes det mig, att de burits om hvarandra, de röda dock allmännast. Intressant i detta fall är en af fröken Kleberg antecknad tradition från Fräkne härad, att först voro de röda kjortlarna allmännast, men så förbjödo prästerna från predikstolarna deras användning, och då blefvo de blå mest gängse. Till snitt och utstyrsel skilde sig de enfärgade kjortlarna å ena sidan, de randiga å den andra därutinnan, att de förstnämnda hade sprundet midt fram och framvåden, så långt den skyldes af förklä-

det, ofta af enklare tyg än det öfriga kjortelmaterialet, under det att de randiga kjortlarna hade sprundet i sidan och allt igenom voro sydda af samma slags tyg. I öfrigt voro alla kjortlarna lika. De voro rynkade bak och i sidorna, hvaremot framvåden var slät; vidare hade de i stället för linning ofta ett brokigt dragband, som knöts öfver sprundet, hvarjämte bandändarna afslutades med tofsar, som voro formade af bandets upprispade mångfärgade ränning. I sitt äldre skick slutligen saknade de ficka, men denna ersattes af en väska, hängande löst å högra sidan.

Ett hithörande ur dräkthistorisk synpunkt märkligt plagg är den så kallade *klockan*, ett slags underkjortel med vidsittande ärm-löst lif. Redan under medeltiden brukade kvinnorna nämligen ett

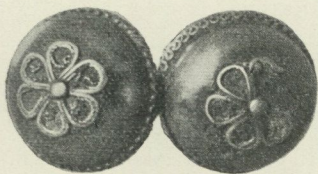

Fig. 3. Länknapp af silfver, från Grinneröds sn, Inlands Fräkne hd, Bohuslän. N. M. 95,876. $\frac{1}{1}$.

liknande plagg, som hade namnet *klocka* och var fodradt med ludet skinn, hvilket i sin ordning kallades »klockverk». Under renässanstiden öfverflyttades benämningen på den tidens vertugal, ett slags krinolin, som bars närmast linnet, och till sist ärfdes namnet af det plagg, som kom i vertugalens ställe. Utom i Bohuslän har benämningen lefvat kvar till vår tid i södra och sydvästra Skåne såsom namn å den innersta kjorteln.

En sannskyldig *klocka* af detta slag var i Bohuslän sydd af halfylle eller linne, till färgen indigo-, »krukblå», svart eller grå, försedd med sprund fram och med hakar och märlor i lifstycket samt nedtill prydd med en bård, randad i många färger och stundom väfd i drällteknik. Inomhus brukades *klockan* i hvardagslag utan någon annan kjortel, och om sommaren uppträdde kvinnorna på åker och äng iklädda lintyg med holkärmar och *klocka*.

Vid kyrkbesök om sommaren gingo kvinnorna nästan alltid i »särkärmar», som voro ganska vida samt försedda med broderade axelstycken och linningar, de senare hopfästa med länknappar af silfver, fig. 3, eller med knytband. Till denna utstyrsel hörde vidare enfärgade, vanligen röda, lifstycken, allt emellanåt prydda med enklare konstsoöm i kråkspark och kedjestygn (jämf. fig. 5), någon

gång med små sydda blombuketter, fig. 4, som i viss mån påminna om 1700-talets brokadmönster.

Hvad lifstyckenas snitt angår föreligga flere uppgifter, af hvilka framgår, att den varit rätt olika på olika ställen. Från Tanum heter det, att kvinnorna buro blå lifstycken, kantade med rödt och försedda med skört, som baktill voro halfkvarterslånga och lagda i ett bredt motveck, men på sidorna hälften så långa och släta; i Bullarens och Kville härad brukades vid samma tid röda eller blå lifstycken, fig. 5, med en tvärhand breda skört, som egentligen utgjordes af rundade flikar, fastsydda vid plaggets nedkant »omlott», d. v. s. så att de delvis täckte hvarandra; i Fräkne samt Inlands Södra och Norra härad åter hade man lifstycke, fig. 6, med ett par långa snibbar framtill och en massa i ryggen och i framstyckena insydda spröt, som markerades af hvita efterstygnsömmar.

I regel hopsnörades lifstycket öfver bröstet med gula snodder eller med silfverkedjor. Såsom något vanligt omtalas vidare, att snörena och kedjorna voro försedda med platta snörnålar, kallade *näbber*, »och det är allt fråga, om de icke voro af silfver, för de va' så fal' granna», upplyser en gammal inlandsgumma, som lämnat uppgifter om sin bygdedräkt vid tiden omkring 1840.

De till bohusdräkterna hörande förklädena omtalas än såsom gula, gröna, blå eller svarta, än såsom långrandiga i hvitt och rödt, än såsom bårdförkläden, i detta fall antingen gula med en tvärhand bred röd bård i nederkanten eller blåbottnade med tre bårder, däraf en nedtill, bildad af små ränder, en bredare å midten och en smalare upptill, alla i många lysande färger och enligt en uppgift väfda med

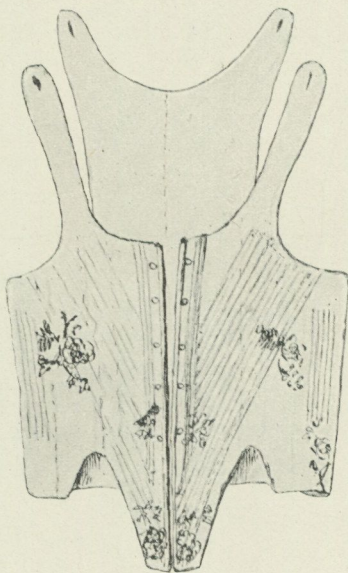

Fig. 4. Lifstycke af linnetyg, från Jörlanda sn, Inlands Norra hd, Bohuslän. N. M. 94,306. $\frac{1}{10}$.

flamgarn samt i »tvist». Härtill kommo gula skinnförkläden med en röd bård af ylletyg för hvardagslag och brokiga kattunsförkläden för den festliga utstyrseln.

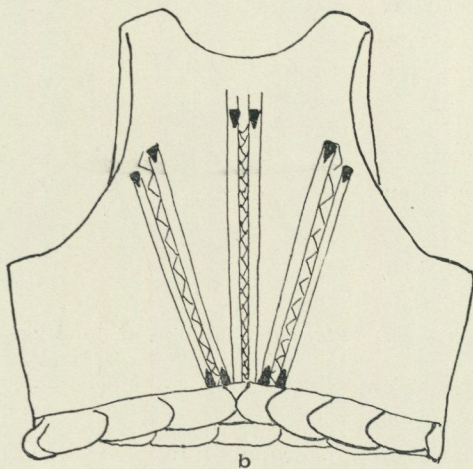
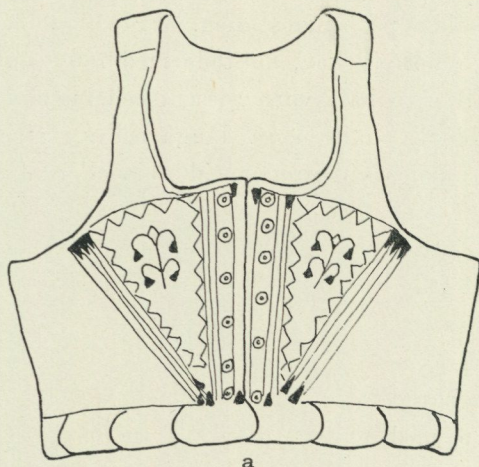

Fig. 5. Lifstykke af rödt ylletyg, från norra Bohuslän. Enskild ägare. $\frac{1}{7}$.
a Framsida, b Baksida.

Någon synnerligen gammal hithörande tröja eller kappa känna vi icke. Det äldsta och för öfrigt enda kvinnliga ytterplagg från Bohuslän, museet äger, återges å bild 7. Det är sydt af blått vadmal med rundskuren krage kring halsen och bälte kring lifvet samt med snitt, som i hufvudsak erinrar om damernas kappor under 1830-talets senare hälft.

Den kvinnliga hufvudbonaden utgjordes af bindmössan, som bars närmast hufvudet, och af »hucklät», en fyrkantig duk, som lades i tresnibb och knöts utanpå mössan med knut och hängande snibbar under hakan. Jfr fig. 7.

I sitt äldsta skick var bindmössan mycket stor, fig. 8, så stor, att hon omslöt hela bakhufvudet, hvarjämte hon i framkanten var försedd med en snibb, som sköt öfver hjässan till hårfästet. Ut-

märkande för de gamla mössformerna voro äfven en nackrosett med korta ändar samt en rik utstyrsel af silkesbroderier i flere färger. Så småningom minskades emellertid mössans storlek allt mer och mer; broderierna blefvo enklare och försvunno till sist

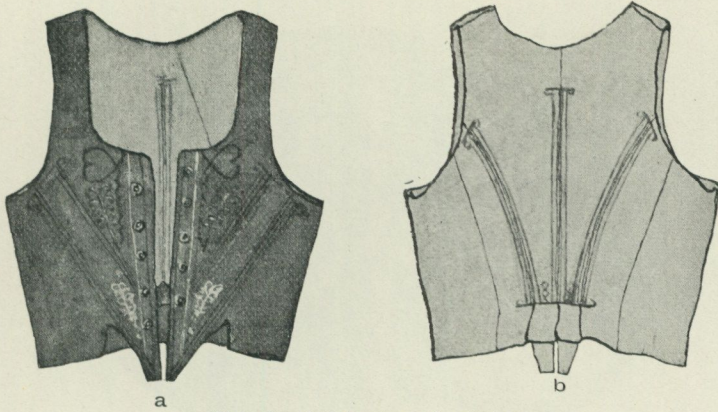

Fig. 6. Lifestycke af ylleytyg,

från Askerön, Norums sn, Inlands Norra hd, Bohuslän. N. M. 50,891. $\frac{1}{10}$.

a Framsida. b Baksida.

alldeles, så äfven pannsnibben, fig. 9, hvar-
emot nackrosettens ändar förlängdes i samma
mån som mössan krympte ihop. Vid 1800-
talets midt eller kanske något tidigare an-
sågs det som »vådligt fint» att bära mössor,
som knappast voro större än ett mussel-
skal, men försedda med halfalnslånga rosett-
band. Man kan tryggt påstå, att dessa mini-
mala mössor representera bindmössans deka-
danstid. Några år därefter hade hon också
upphört att vara i bruk. Såsom ett nöd-
vändigt bihang till den gifta kvinnans bind-
mössa anteckna vi slutligen det så kallade
linet eller *stycket*. Detta utgjordes af en
tygremsa och en vid dennas framkant fast-
sydd spets, antingen knypplad eller väfd
eller ock bestående af ett stycke tyll med
trädda mönster af växlande art. Stycket
bars alltid stramt fästadt kring hufvudet
och så, att tygremsan skylades af mössan.
Att så som nu för tiden ofta sker träckla

Fig. 7. Gift kvinna i
kappa af blått vadmal,
från Inlands Norra hd, Bo-
huslän. N. M. 94,305.

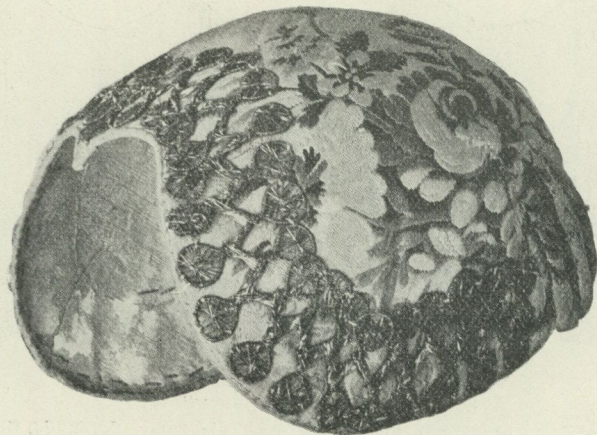

Fig. 8. Bindmössa af guldbroderadt siden,
från Orusts Västra hd, Bohuslän. N. M. 21,181. Omkr. $\frac{1}{2}$.

fast en rynkad spets vid mössans framkant förekom aldrig under den gamla goda tiden och är därför ur dräkthistorisk synpunkt alldeles oriktigt.

Till skydd för händerna brukades handskar och vantar; om sommaren vid kyrkbesök grannt utsydda fingerhandskar, fig. 10, med silkesbroderier i plattsöm och många färger, om vintern stickade ull-

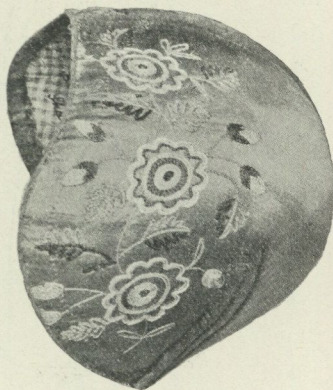

Fig. 9. Bindmössa af grönt
broderadt siden,
från Uddevallatrakten, Bohuslän.
N. M. 21,182. Omkr. $\frac{1}{3}$.

garnsvantar, äfven mulvantar af skinn. De märkligaste och dyrbaraste bland vinterhandskarna voro ett slags tummehandskar, fig. 11, af rödt skinn, fodrade med ludet fårskinn och liksom sommarhandskarna rikt prydda med brokigt silkesbroderi. Anmärkningsvärdt är, att de å handens och tummens insida hafva en smal springa, genom hvilken fingrarna kunde stickas fram och fritt röras med handsken på handen. »Det var så bekvämt, när gummorna skulle vända bladen

i psalmboken eller då näsan behöfde ans.»

Det återstår att nämna några ord om den till bohusdräkterna hörande ben- och fotbeklädningen. Denna utgjordes af strumpor och skor, vintertiden förstärkt med snösockor. Strumporna voro stickade afvigt och rätt eller, som det heter på bohusmål, »svickrade», än blå med hvita eller röda kilar, än röda med blå kilar, hvilka nådde till smalbenets midt. Som en allmän regel gällde, att blå strumpor skulle bäras till röd kjortel och tvärtom.

Skodonens beskaffenhet under äldre tider har jag förut påpekat och erinrar nu blott om, att man ännu på 1820-talet kunde få se en och annan gammal gumma gå klädd i skor, som hade 1700-talets form, fig. 12. Det yngre släktet hade dock redan nu anlagt lågklackade skor med spännen eller bandrosetter och detta skomod bibehölls sedan långt fram i tiden eller till 1860-talet, då skomakarna allmänt började sy snörkängor åt bondkvinnorna i dessa bygder.

Några utpräglade socken- eller häradsdräkter i samma utsträckning som t. ex. i Dalarna och Skåne hafva med all säkerhet icke förekommit

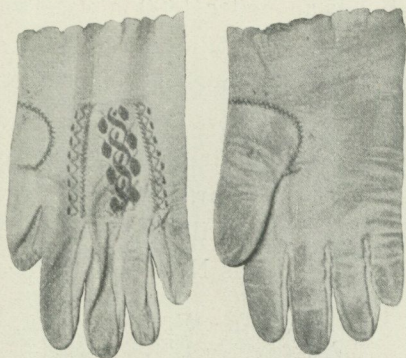

Fig. 10. Handskar af hvitt skinn, från Herrestads sn, Lane hd, Bohuslän N. M. 9,175. Omkr. 1/4.

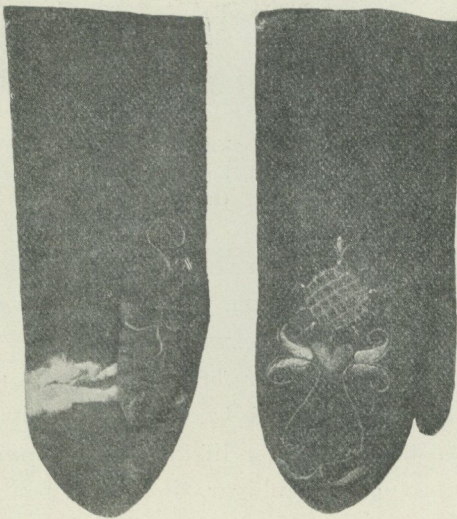

Fig. 11. Handskar af rött skinn med silkesbroderier, från Resteröds sn, Fräkne hd, Bohuslän. N. M. 9,129. Omkr. 1/4.

i Bohuslän under 1800-talet. De små skiftningar, som vi i det föregående antydt, tillhöra sannolikt endast olika stadier af en och samma dräkts utvecklingshistoria.

För att gifva en allmän föreställning om den nu ifrågavarande dräktens karaktär omkring 1840-talet vill jag anföra en af de utförigaste skildringar, som står mig till buds, en beskrifning, som fröken Enander ställt till mitt förfogande och som närmast gäller dräktskicket i Inlands Norra härad vid sagda tid, pl. 1. Den låter som följer:

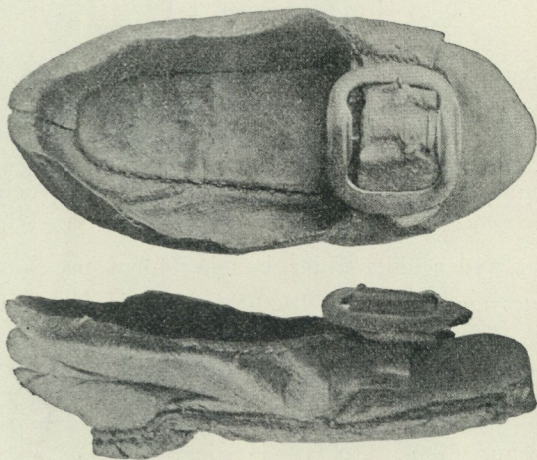

Fig. 12. Skor af skinn med metallspännen,
från Tjörns hd, Bohuslän. Enskild ägare.
Omkr. 1/4.

Kyrkkjorteln var enfärgad eller långrandig, i förra fallet omväxlande röd, svart, grön, brun eller mörkblå, rynkad nästan rundt om och så kort, att hela foten syntes. Härtill bars stundom hvitt, men vanligare blomligt kattunsförkläde, antingen hvit-, röd- eller blåbottnadt med växlande röda, hvita och blå buketter, som voro tryckta.

Alla kvinnorna, gamla och unga, gingo om sommaren till kyrkan klädda i lifstycken och bara lentygsärmar. I allmänhet voro lifstyckena enfärgade, vanligen röda, men äfven blå, hvita eller gröna, och hopsnörades öfver bröstet med en snodd, som var försedd med en platt snörnål, *näbba*, af metall. Kring halsen bars med snibbarna nedstoppade under lifstycket ett halskläde af siden eller annat köpstadstyg, ju brokigare ju bättre, och detta hopfästes vid halsgropen med ett större eller mindre spänne af silfver, fig. 13 och 14. Lintyget hade linningsärmar med vackert lagda veck kring händerna och vid axlarna, uppstående rynkad remsa, som veks ned kring halsen, och emellanåt broderier såväl å axlarna som handlinningarna.

Hvad hufvudets utstyrsel angick, delades håret midt i pannan och tvärs öfver hufvudet med »e benning midt i skallen och e tvärs-öfver», samt flätades baktill i två flätor, som antingen fingo hänga nedåt ryggen eller uppfästes i båge vid öronen, så att högra flätan satt på vänstra sidan af hufvudet, den vänstra på högersidan. Öfver det sålunda ordnade håret fästes »linet», en remsa af hvit tyll eller annan tunn väfnad med en spets i framkanten och så bindmössan. Vid kyrkbesök tillkom ett stort hvitt och stärkt, »insatt», kläde, vanligen broderadt och spets- eller franskantadt. Vår slutvignett visar prof på

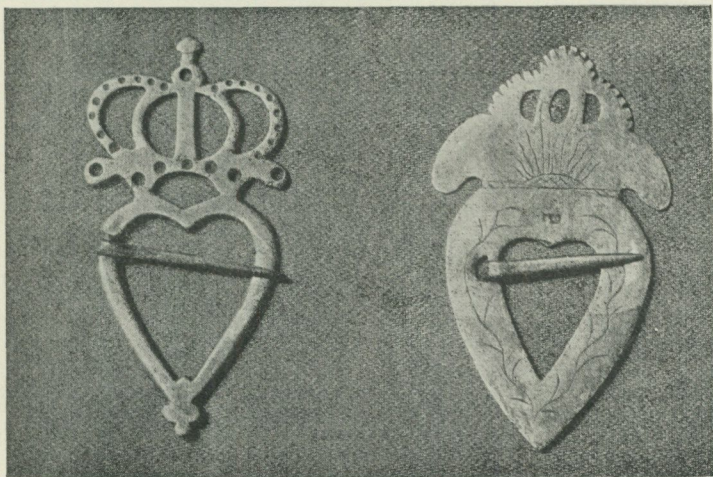

Fig. 13 och 14. Spänner af förgylldt silfver, från Västerlanda sn, Inlands Torpe hd, Bohuslän. N. M. 95,947 och 95,948. $\frac{1}{1}$.

broderimönstren. I hvarje socken funnos minst ett par gummor, som ombesörjde stärkningen af de hvita kläderna och som om lördagarna gingo omkring i byarna och hjälpte kvinnorna med att knyta deras kläden på sitt särskilda vis med bestämda veck och slät, utbredd snibb. Då klädet en gång var knutet, kunde det sedan utan vidare bäras ända till 7 å 8 gånger. Det var nämligen mycket styft och afdrogs efter begagnandet fram öfver ansiktet, utan att knuten rubbades, samt förvarades sedan i klädkistan till nästa gång.

Ben- och fotbeklädnaden slutligen bestod af strumpor, *hossor*, och skor. Allmänt brukades nu blå, röda, stundom hvita strumpor,

som till festlig utstyrsel voro försedda med kilar, prydda i kanterna med röda eller blå uddar, till blå strumpor röda uddar och tvärtom, och öfver spetsen med en krona i samma färger som uddarna. De forna högklackade skorna hade allmänt utbyttts mot lågskor. Skulle man vara mycket »fin», bar man s. k. *vändskor*, som voro sydda och vända, så att sömmarna under botten ej kommo till synes, samt prydda öfver vristerna med *duffer*, tofsar af gröna och svarta sidenband; eljest s. k. *becksöms-* eller *pomsskor* af mycket bastant material och med hälskoning af järn.

Såsom ett litet bidrag till den kvinnliga bohusdräktens historia må slutligen anföras några rader af ett kväde, som förr i världen allmänt sjöngs i Bohuslän och som låter en gammal ungmö skildra sin utstyrsel från flicktiden sålunda:

»När jag var ung, så var jag så grann,
hade lärft i särk med utsydda ärmar,
strumporna färgade i röd konsionell
och skor med krusiga kanter (eller karmar),
högaste mössa med bandros i kullen
och randiger kjortel med skoning kring fällen.»

Anmärkningsvärdt är, att kjortelskoningen särskildt omtalas. Den var tydligen nymodig, då visan diktades.

Numera finnes ingen, som bär bohusdräkt på gammalt vis. Endast hufvudklädet lefver, såsom Wilhelmsons taflor nogsamt visa, ännu kvar, men äfven detta minne af gammalt dräktskick är på god väg att utbyttas mot hatten, och det torde ej dröja länge, förrän Bohusläns allmogekvinnor, för att använda ett uttryck, som jag hörde i Småland för några år sedan, »äro hattmänniskor, fruer och frökner hvar eveli e».

Männens klädsel hade i Bohuslän, så långt tillbaka i tiden vi nu känna den, en bestämd stilkarakter, på en del ställen jämförelsevis gammalmodig, på andra åter präglad af samtida dräktmoder eller uniformer. De gamla tala också om, att landet för 60 å 70 år sedan hade flera olika folkdräkter för karlarna samt att dessa dräkter

insemellan kunde vara så pass olika, att en inföding, som kände till sitt lands befolkning ej sällan endast med ledning af klädseln kunde uppgifva bärarens hemort. Så utpräglad bygdeindividualitet som exempelvis Skånes och Dalarnas mansdräkter hade de dock icke, beroende på att bohusläningen i fråga om dräktmoderna i viss mån följt med sin tid.

Äfven i sitt äldsta kända skick utgjordes bohuskarlarnas utstyrsel af lärftsskjorta, som vid hals och händer sammanhölls med metallknappar, jfr fig. 3, väst, som fordomdags kallades *lifstykke*, men då hade formen af en ärmlös tröja, snäfva knäbyxor af vadmal eller sämskskinn, hvilka uppbyros af höfterna och voro så korta, att skjortan stack fram emellan västen och byxgjorden, rock eller jacka, som oafsedt längd och form gemenligen kallades *tröja*, om vintern långpäls, vanligen blå *svickestrumpor*, stickade af ullgarn, knästöflar el-

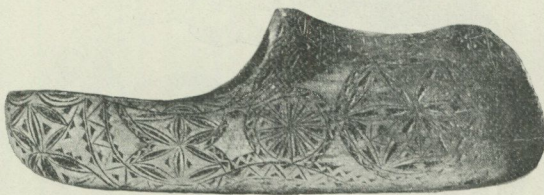

Fig. 15. Sko af trä,
från Gåsvik, Skaftön, Orusts Västra hd, Bohuslän.
N. M. 25.357. Omkr. 1/4.

ler skor af läder, de senare i hvardagslag utbytta mot träskor, som kunde vara »utkrusade» med sniderier, fig. 15, samt flere slags hufvudbonader.

Rörande de smakriktningar, som gifvit stilprägel åt männens klädsel, föreligga åtskilliga uppgifter, som tyda på att kust- och skärgårdskarlna sedan lång tid tillbaka uppträdt i sjömansdräkt, under det att fjäll- och skogsbyggarna gått klädda i en af medelklassens utstyrsel påverkad dräkt.

Sålunda meddelar Kalm, att »de manfolk, som bo vid hafvet, gå klädda nästan som Båtsmän, merendels alltid med kårta tröjor», vanligen af svartbrunt vadmal. En liknande uppgift lämnar Holmberg hundra år senare endast med den skillnad, att dräkten nu var blå. Sannolikt gäller detta dock endast arbetsdräkten, ty på ett annat ställe säger samme författare, att kustbons äldre helgdagsutstyrsel hade bestått af en lång, antingen blå eller svartbrun vadmalströja, likadana knäbyxor med silfverspännen, randig ylleväst, ljusblå strum-

por och långstöflar, brokig halsduk och svart hatt med breda brätten. I Askims härad voro kulliga blankhattar i bruk 1851.

Fjäll- och skogsbyggarna åter klädde sig vid samma tid — 1840-talet — i långa rockar, grå för de äldre, blå för de yngre och, såvidt vi känna, med snitt, delvis nedärfd från rokokotidens äldre modedräkter. Besläktade med dessa plagg voro sannolikt äfven hisingeböndernas af Holmberg omtalade »skörtröjor eller västgöta-jackor», om hvilkas utseende Forssells bild af en västgötabonde omkring 1827 torde ge en föreställning. Samtidigt med denna jämförelsevis

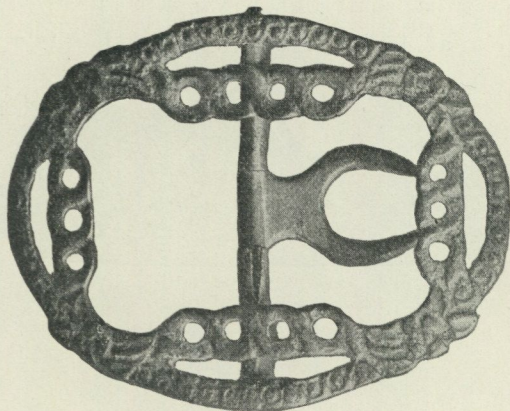

Fig. 16. Skospänne af malm,
från Bohuslän. N. M. 42,654 a. $\frac{1}{1}$.

gamla dräkt kunde man äfven få se utslag af empiretidens modeföreteelser. Litet hvarstades bars korta jackor med en rad blanka knappar å bröststyckena, korta västar samt långbyxor, och i några socknar söder om Uddevalla hade bönderna sannolikt redan på 1830-talet anlagt svarta frackar.

I fråga om snitt och detaljer känna vi bäst de

mansdräkter, som burits af bönderna i Vätte, Tanums, Bullarens och Inlands härad.

Vättedräkten utgjordes på 1830-talet af lång blå rock lik den ofvan antydda och försedd med ståndkrage samt en rad knappar af mässing, stundom silfver, halflång väst, äfven denna blå, knäbyxor, svartblå strumpor samt skor med metallspännen, fig. 16. Byxorna voro sydda antingen af vadmal i rockens färg eller af sämskskinn samt försedda med lucka, som knäpptes vid vanligen 6 mässings- eller silfverknappar i byxgjorden. Nedtill slöto de strax under knäskålarna och fasthöllos där medelst linningar med slejfer och så kallade knäspännen. För öfrigt voro de å utsidan af benen vid knäleden försedda med kvarterslånga sprund, som hopfästes än med

FESTDRÄKT.
Inlands Norra härad, Bohuslän.

KYRKDRÄKT.
Inlands Norra härad, Bohuslän.

hakar och hyskor, än med små metallknappar. Den siste vättebon, som höll fast vid det gamla dräktskicket, lär hafva varit en gästgifvare i Kollekind, som lefde vid 1860-talets början. I Tanum buro männen mörkblå dräkt, bestående af jacka med sex små metallknappar i rad å hvardera bröststycket, enfärgad eller långrandig samt mycket kort väst, knäbyxor, som uppburos af höfterna och i öfrigt liknade vättedräktens, blå sveckestrumpor, stickade med en vrång och två eller tre räta maskor, långstöflar eller lågskor med spännen, svart vidskyggig hatt, som dock redan före århundradets midt började utbytas mot svart skorstenshatt, brokig silkeshalsduk samt inomhus en toppmössa, stickad af rödt ullgarn.

Den samtida dräkten i Bullarens härad lär varit ljusblå och stundom förstärkt med ett bälte, som sammanknäpptes framtill medelst silfverspännen, men i öfrigt lik tanumsdräkten.

Inlandets mansdräkter voro starkt påverkade af empirens modeföreteelser och erinra genom sina egendomliga ridbyxor, se pl. 2, dels om den skånska vemmenhögsdräkten såsom denna 1827 återgifves i Forssells Ett år i Sverige, dels om den norska säterdalsdräkten, använd ännu på 1890-talet. Vid 19:e århundradets midt tedde sig inlandsböndernas allmänna dräkt på följande sätt. Jackan var kort och mörkblå, med delad rygg och markeringssömmar. Slits och veck saknades å bakstycket. Ärmarna hade två sömmar och vid händerna stundom blindslag med sprund och två knappar. Västen kunde vara blå eller randig och sydd i stil med jackan. De hithörande benkläderna utgjordes antingen af knäbyxor, som liknade vättedräktens, eller af de härofvän antydda ridbyxorna.

Vår plansch torde bättre än någon beskrifning ge en föreställning om dessa senares utseende. Vi vilja endast nämna, att de här återgifna gå upp på bröstet, att de äro öppna å utsidan från foten till lifvet och hopknäppta med en rad helsvarfvade hornknappar, som äro fastknutna vid plagget med skinnremmar, samt att garfskinsskonings kanter äro pikerade. Enligt en uppgift af fröken Enander tillverkade bönderna ej sällan själfva dessa knappar af läder, hvilket blöttes, bultades och torkades, hvarefter knapparna skuros

ut, filades och jämnades. Slutligen försågos de med ett par hål för de skinnremmar, med hvilka de fastknötos vid plagget.

Ridbyxorna tillhörde egentligen vinterdräkten och buros vanligen utanpå knäbyxorna. Omkring 1820 hade de kommit i bruk bland vår allmoge samt buros sedan på flere skilda orter, olika länge på olika ställen. Så t. ex. i Handbörds härad i Småland, där de hunnit blifva omoderna redan 1820. Det heter åtminstone, att efter denna tid syddes aldrig nya ridbyxor, men de gamla, ärfda från sterbhusen, bibehöllos likväl, tills det ena paret efter det andra blef utslitet af drängar och arbetare.¹ I Östra härad inom samma landskap voro de i bruk sannolikt så sent som på 1840-talet och i Skåne ännu senare.

Till hufvudbonad brukades vid kyrkbesök svarta hattar, under en tidigare period halfhöga och vidskyggiga, senare s. k. cylinder- eller stormhattar af filt eller långhårig felb, eljest mössor af växlande utseende; någon typisk och för dräkten bestämd form känna vi icke. Strumporna, *hossorna*, voro mörkblå och liknade liksom skodonens motsvarande plagg till tanumsdräkten.

Det nu anförda är snart sagdt allt hvad vi för närvarande känna om bohusdräkterna. Åtskilligt torde ännu kunna plockas fram inom landskapets gränser af minnessaker och dräktplagg, ägnadt att fullständiga vårt vetande på detta område. Jag vill som stöd för denna tro nämna, att de flesta och bästa bidragen till komplettering af Nordiska Museets bohusdräkter anskaffats af fröken Enander under de fem senaste åren.

¹ Byskomakaren Jonas Stolts minnen från 1820-talet. Stockholm 1892. S. 30.

